

Bu tarixi hadisə ilə bağlı öncə onu söyləmək lazım idi ki, ölkələrimizin müstəqilliyə qovuşması, tarixi, mənşə, dil, din və mədəniyyət baxımından eyni kökdən olan xalqlarımızın yeni şəraitdə əlaqələrinin genişlənməsi və dərinləşməsi üçün hərtərəfli imkanlar açmışdır. Və ilk dəfə 1992-ci ilin oktyabrında Ankarada təşkil olunan türk dilindəki dövlətlərin başçıları arasında dostluğun və sığ əməkdaşlığın möhkəmlənməsinə və inkişafına xidmət edir.

Türkdilli dövlətlərin başçılarının I zirvə görüşü İstanbul, II zirvə görüşü Ankarada, III zirvə görüşü Bixşekdə, IV zirvə görüşü Daşkənddə, V zirvə görüşü Astanada, VI zirvə görüşü "Ə Bakıda keçirilmişdir. "Türkdilli dövlətlərin başçıları I Ankara görüşündən ötən dövr ərzində bizim birlikimiz inkişaf edib, möhkəmlənib və gələcək üçün böyük ümidlər yaradıb. Bu illər ölkələrimizin, dövlətlərimizin arasında bütün sahələrdə əlaqələr genişləndirilib, əməkdaşlığımız öz səmərəsini göstərib" (1). Zirvə toplantıları yaradığı vaxtdan bu günədək ölkələrimiz arasında həmrəylik və ortaq şüurunuzun qüvvələnməsinə yardım etmiş, XXI əsrdə türk dünyası bərabərliyinin yenidən yaranmasında mühüm rol oynamışdır. Həqiqətən də, xalqlarımızın əldə etdiyi tarixi nailiyyətin, milli azadlığımızın, dövlət müstəqilliyimizin təzahürü kimi dəyərləndirilən bilən və Türkiyə Cümhuriyyətinin keçmiş prezidenti, mərhum Turqut Özalın təşəbbüsü, türkdilli dövlətlərin başçılarının iradəsi və Ankarada 1992-ci ilin oktyabrında Ankarada keçirilən zirvə görüşü və qəbul edilən Ankara Bəyannaməsi ölkələrimizin həyatında tarixi hadisəyə

çevrilmişdir. Bu görüşlər xalqlarımız arasında çoxyönlü əməkdaşlığın, birinci növbədə müştərək mədəniyyətimizin, adət-ənənələrimizin, tariximi-

TÜRKSOY-un tutduğu əsas xətt dünyanın müxtəlif məkanlarında yaşayan türkdilli xalqların bir-birinin mədəniyyətinə tanınması və bəhrələnməsidir.

Daha doğrusu türk xalqlarının mədəni irsin öyrənilməsi, qorunması və təbliğinədə bir araya gəlməsidir (2). O vaxtdan TÜRKSOY bəşər sivilizasiyası xəzinəsinə Dədə Qorqud, Manas, Nizami, Füzuli, Yəsəvi, Mahmud Qaşqari, Yusif Balasaqunlu, Uluqbəy, Yunis İmrə, Nəvai, Məxtumqulu, Abay irsi kimi nadir incilər vermiş türk xalqlarının mədəni inteqrasiyası, bu qədim və zəngin irsinin araşdırılıb üzə çıxarılması, dünyada geniş təbliğ olunması, müxtəlif mədəni layihələrin gerçəkləşdirilməsində faydalı işlər görmüşdür. TÜRKSOY-un mədəni yönümü, digər beynəlxalq təşkilatlarla, xüsusilə YUNESKO ilə qurduğu əməkdaşlıq əlaqələri tədqirəliyədir.

Ötən illərdəki fəaliyyəti dövründə TÜRKSOY öz məqsədinə sadiq qalmışdır. Artıq xalqlarımızın əlaqələrinin inkişaf etdirilməsi, ortaq mədəni dəyərlər və sitesilə onları arasında dostluq və qaradaşlıq təllərinin möhkəmləndirilməsi işinə xidmət edən TÜRKSOY nüfuzlu beynəlxalq təşkilatə çevrilmişdir. Təşkilat bu illər ərzində türkdilli xalqların mədəniyyətinin inkişafı və beynəlxalq ələmdə təbliği sahəsində səmərəli fəaliyyəti ilə özünün məqsəd və məramını, perspektivlərini bütün dünyaya nümayiş etdirmişdir.

zın, milli-mənəvi dəyərlərimizin bərpası yo lunda gözəl nəticələr vermiş, gələcək üçün geniş perspektivlər açmışdır. Xalqlarımızın milli-mədəni irsinin öyrənilməsi və əlaqələndirilməsi məqsədi daşıyan TÜRKSOY təşkilatının yaradılması və müntəzəm keçirilməsi nə də məhz zirvə görüşlərinin uğurlu nəticələrindən hesab etmək olar.

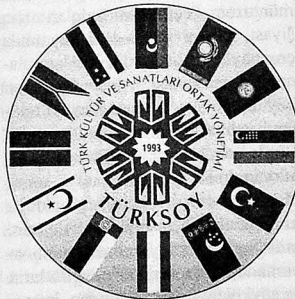
Təməli 1993-cü ildə qoyulan

TÜRKSOY

türk xalqlarının mədəni inteqrasiyasının təzahürü kimi

XX əsrin son onilliyində dünyada baş verən qlobal siyasi hadisələr nəticəsində sovet imperiyası dağıldı, uzun illər onun tərkibində yaşamağa məcbur olmuş xalqlar siyasi müstəqilliyini qazanaraq öz suveren dövlətlərini yaradırlar. Bu xalqların qarşısında milli-mənəvi dirçəliş yolunda, dünya xalqları aqlsında özünə layiq yer tutmaq üçün geniş üfüqlər açıldı.

Zəngin və qədim mədəni irsə sahib olan türk xalqları da tarixin bəxş etdiyi bu gözəl fürsətdən istifadə edərək milli-mədəni özünəqaydış yolunda ciddi addımlar atmağa başladı. Eyni soya, dilə, tarixi və mədəni keçmişə, adət-ənənəyə malik olan xalqlarımızın mənəvi həyatında gedən prosesləri əlaqələndirmək və düzgün istiqamətləndirmək məqsədi ilə həmin dövrdə TÜRKSOY Təşkilatının yaradılması bu yolda vaxtında atılmış faydalı bir addım oldu.

Dahi şəxsiyyətlərimizin, milli mədəniyyətimizin korifeylərinin, bəşər mədəniyyətinin inciləri sayılan milli eposlaramızın əlamətdar illərdönümlərinin, xalqlarımızın həyatundakı mühüm və tarixi hadisələrin birlikdə bayram edilməsi artıq ənənə halını almışdır. Bu mənada zəngin mədəni dəyərlərimizlə bağlı birgə layihələrin, tədbirlərin, konkret işlə-

rin bu təşkilat çərçivəsində gələcəkdə də hazırlanıb həyata keçirilməsi hərtərəfli əlaqələrimizi genişləndirmək baxımından xalqlarımız üçün böyük əhəmiyyətə malikdir.

TÜRKSOY-un indiyədək keçirilmiş toplantılarının nəticələri bir daha sübut edir ki, onun fəaliyyəti türkdilli xalqların dünya mədəniyyətinə inteqrasiya olmaq səylərini artırır, öz mənəvi dəyərlərini tanıtmalarına kömək edir. Müxtəlif ölkələrdə keçirilən mədəniyyət günləri, festivallar, beynəlxalq müsabiqələr, sərgilər, yubiley və xatirə gecələri bu istiqamətdə atılan addımlardır.

TÜRKSOY-un 2001-ci il yanvarın 16-17-də Bakıda keçirilmiş on beşinci toplantısında Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət naziri Polad Bülbüloğlunun çıxışında gösrətilir ki, bu təşkilatın varlığı, "onun beynəlxalq nüfuzunun belə sürətlə artması təsdiq edir ki, dünyada mədəniyyətin və sənətin açma bilmədiyi qapı, toxunmadığı ürək yoxdur. Və mən inanıram ki, birgə olduğumuz müddətdə biz daha güclü olacağıq, Bakı görüşü isə ölkələrimizin və xalqlarımızın daha da birləşməsinə xidmət edəcəkdir. TÜRKSOY özünün modeli, uluslararası statusu, sadə və açıq strukturu, demokratik idarəetmə sistemilə heç bir təşkilata bənzəməyən, analoqu olmayan bir qurumdur" (2).

"Manas" eposunun 1000, Əmir Teymurun 660, Məhəmməd Füzulinin 500, Abay Kunanbayevin 150 illiyinin, Qazaxıstanın yeni paytaxtı Astananın açılışının, türkdilli xalqların milli epusu, ümumi sərvəti olan "Kitabi-Dədə Qorqud" dastanının 1300 illiyinə həsr olunan yubiley mərasimlərinin birlikdə bayram edilməsi xalqlarımız, dövlətlərimiz arasında ikitərəfli münasibətlərin, mədəni inteqrasiyanın inkişafına əyani sübutdur.

Belə yubiley tədbirlərinin birlikdə keçirilməsində əsas məqsəd xalqlarımızın əsrlər boyu yaratdığı zəngin mənəvi irsi indiki nəsillərə qaytarmaq, eyni kökə, eyni tarixə malik olduğumuzu bir daha dərk etmək-

dir. Eyni zamanda həmin yubiley tədbirlərinin keçirilməsi onu da nümayiş etdirir ki, İbn-Sinanın, Nizaminin, Nəvainin, Yunis İmrənin, Füzulinin, Məhdimqulunun, Mahmud Qaşqarının, Abayın, bir çox başqa dahiilərimizin yaradıcılığı, "Kitabi-Dədə Qorqud", "Manas", "Alpamış" kimi ölməz dastanlar təkcə bizim xalqlarımıza məxsus deyil. Onlar həm də bütün bəşəriyyətin mədəni sərvətidir.

Bakıda türkdilli dövlətlərin başçılarının 8 aprel 2000-ci ildə keçirilən altıncı zirvə görüşündə nitq söyləmiş Süleyman Dəmirəl bu toplantıların 1992-ci ildən başlanmasını gecikmiş bir hadisə kimi qiymətləndirmişdir: "Onun gecikməsi tarixi səbəblərlə bağlıdır. Zərurət yetişincə, tarixi şərtlər əl verincə bu, gerçəkləşmişdir. Əslində bu altıncı deyil, bəlkə də 60-cı, 100-cü zirvə olmalıdır. Amma ötən dövr ərzində zirvə toplantılarını müstəməli keçirmək və bu günə çatdırmaq çox önəmlidir" (4).

Zirvə görüşlərinin, TÜRKSOY tədbirlərinin tarixi bir daha sübut edir ki, belə əhəmiyyətli toplantıların müntəzəm keçirilməsi xalqlarımızın siyasi, ictimai və mədəni həyatında çox böyük hadisələrdir. Mədəni əlaqələrin qurulması istiqamətində ən böyük uğur isə türk xalqları ilə ənənəvi münasibətlərin yaradılmasıdır. Bu da səbəbsiz deyil. Çünki hər bir ailənin gələcəyi, xoşbəxtliyi səmiyyəyə və məhəbbətə bağlı olduğu kimi, dünyanın da gələcəyi xalqların, millətlərin qarşılıqlı münasibətinə və əməkdaşlığına bağlıdır. Millətlərin öz soykökünə - dilinə, dininə, imanına, əcdadlarının adət-ənənəsinə qayıtdığı bir zamanda bu mehribanlığa və birliyə ehtiyac daha çox hiss olunur. Türkdilli xalqların birliyinin və əməkdaşlığının inkişafı üçün Türk Kültürü və Sənətləri Ortaq Yönetimi - TÜRKSOY yarandığı gündən bu istiqamətdə səmərəli işlər görür.

1991-ci ildən Başqırdıstanın paytaxtı Ufada türkdilli xalqların iştirakı ilə beş ildən bir keçirilən "Tuqanlıq"

(doğmalıq, qardaşlıq) adlı teatr festivalı bu baxımdan çox önəmli bir tədbirdir. Qeyd edək ki, ikinci dəfə - 1996-cı ildə Ufada keçirilən "Tuqanlıq" festivalında Azərbaycan "Yug" teatri ilə təmsil edilmişdir.

2000-ci ilin may ayında isə Başqırdıstanın Ufa şəhərində TÜRKSOY Beynəlxalq Təşkilatının növbəti - XIV növbə toplantısı keçirilmişdir. Ortaq mədəniyyətimizin, dilimiz, adət-ənənəmizin qorunub saxlanılmasına xidmət edən bu təşkilat türkdilli xalqlar arasında qardaşlıq və mədəni əməkdaşlıq körpüsü olduğunu bir daha sübut etmişdir. TÜRKSOY-un planlaşdırdığı tədbirlərdə Azərbaycan incəsənət ustaları da uğurla çıxış etmişlər.

Həmin vaxtda keçirilən "Tuqanlıq" Beynəlxalq Teatr Festivalında respublikamız Azərbaycan Dövlət Akademik Milli Dram Teatrı N.Xəzrinin "Burla Xatun" tamaşası ilə təmsil etmiş və TÜRKSOY-un xüsusi mükafatını qazanmışdır. Rejissor Vəqif Əsədovun quruluş verdiyi bu tamaşadan əlavə, Başqırdıstanın festivalda türkdilli teatrların hazırladığı daha 14 əsərin nümayişinə baxmışlar. Belə ki, Başqırdıstanın A.Mübarəkov adına Sibay Dövlət teatri T.Qəniyevanın "Tamaris" adlı iki hissəli faciə, Qırğızıstan Respublikasının "Tunçq" Gənclər Dram teatri S.Raev və N.Abdüqədirovun "Əsrə bərabər gün" (C.Aytmatov) əsəri əsasında yazdıqları "Tayaman" pyesi, Krım-tatar Musiqili Dram Teatrı V.Şekspirin "Maqbet", M.Auzov adına Qazaxıstan Dövlət Akademik Dram Teatrı K.Aşirin "Adamın oğlu Kain" əsəri, Türkiyənin Sivas Dövlət Teatrı O.Asan və D.Atayanın "Qərbdə intiqam" əsəri, M.Qafuri adına Başqırdı Akademik Dram Teatrı M.Kərimin "Aygül diyarı", Tuvin Musiqili Dram Teatrı E.Mijitin "Sən kimsən, Südəbə?" dramı, Mcakira adına Qazaqz Milli Teatrı A.Burakin "Mənbə" romantik dramı, K.Quliyev adına Balkar Dövlət Teatrı M.Olməzovun "Knyaginya Roşiyar" pyesi, Altay Respublikasının Dram Teatrı

K.Noqiyevin "Sənin günəşin doğacaq" əsəri, Karacayev Respublikası Dram Teatrı M.Votcaeyevin "Tale və namus" dramatik poeması əsasında hazırladıkları tamaşalarla çıxış etmişlər. Hər bir tamaşanın ertəsi günü teatrşünasların, festival iştirakçıların və tamaşaçıların iştirakı ilə tamaşaların geniş müzakirəsi keçirilmiş və təhlil edilmişdir. Festival günlərində, həmçinin, türk teatrlarının problemlərinə həsr olunmuş elmi konfrans keçirilmişdir. Konfransda sənətsü-nəşliq doktoru İnqilab Kərimov Azərbaycan teatrlarının təşəkkülü və müasir problemləri ilə bağlı məruzə etmişdir.

"Tuqanlıq" festivalının uğurları Türk teatrlarının, türk mədəniyyət və incəsənət xadimlərinin gələcəkdə bir araya gələrək türk mədəniyyətinin tarixi şöhrətinə qaytarılması yolunda çarşıdıqlarını göstərmişdir.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin türkdilli ölkələrin mədəniyyət nazirlərinin daimi şurasına ünvanladığı müraciətindən də bu təşkilata nə qədər əhəmiyyət verdiyi aydın görünür: "Böyük məmnuniyyət hissi ilə qeyd edirəm ki, TÜRKSOY-un qurucu ölkələrindən olan Azərbaycan Respublikası bu hərəkatın elə ilk günlərindən onun fəal iştirakçısı olmuşdur. TÜRKSOY-un məqsəd və vəzifələri müstəqil Azərbaycan dövlətinin mədəniyyət sahəsindəki strategiyasına tam uyğundur. Buna görə də biz TÜRKSOY-un fəaliyyətinə böyük əhəmiyyət verir və onu dəstəkləyirik" (3).

Azərbaycan Respublikasının Prezidenti 2001-ci il yanvarın 16-da da Prezident sarayında TÜRKSOY təşkilatının XV toplantısında iştirak edən türkdilli ölkələrin nümayəndələrini qəbul edərək bildirmişdir ki, "Bu təşkilatın əsas məqsədi birinci növbədə bizim tarixi keçmişimizi, köklərimizi, mədəniyyətimizi və bunların hamısının müştərk olduğumuz yenidən araşdırmaq və bugünkü nəsillərə çatdırmaqdan ibarətdir". O, TÜRKSOY təşkilatının əhəmiyyə-

VIII Zirvə görüşünün 2002-ci ildə Aşqabadda keçirilməsini təklif etmişdir.

VIII Zirvə görüşündə elan edilmiş dövlət başçılarının bəyannaməsində mədəniyyət məsələləri də xüsusi yer tutmuşdur. 19 maddədən ibarət bəyannamənin 3-cü maddəsində deyilir: "Dövlət başçılarının tarixi, dil və mədəni əlaqələrin möhkəmləndirilməsinə və bu istiqamətdə işin gücləndirilməsinə tərəfdar olduqlarını, Türkdilli xalqların və mədəniyyət sahəsində fəaliyyətinin müsbət töhfə verdiyini bildirmiş və bu təşkilatın fəaliyyətini bundan sonra da təşviq edəcəklərini vurğulamışlar" (4).

2002-ci il iyulun 16-da TÜRKSOY-un 10 illiyi münasibətilə bu beynəlxalq təşkilatın İstanbulda 18-ci toplantısı keçirilmişdir. Toplantıda TÜRKSOY-un üzvü olan mədəniyyət nazirləri ilə yanaşı, Rusiya Federasiyası mədəniyyət nazirinin müavini, Rusiyanın Altay və Saxa (Yakutiya) respublikalarının mədəniyyət nazirləri, tanınmış yazıçılar və mədəniyyət xadimləri iştirak etmişlər. TÜRKSOY-un növbəti toplantısının əlaqələndiricisi, Türkiyə Respublikasının mədəniyyət naziri B.Suat Çağlayanın məruzəsindən sonra toplantıda iştirakçı ölkələrin mədəniyyət nazirləri çıxış etmişlər.

Onlar ötən on il ərzində TÜRKSOY-un beynəlxalq aləmdə nüfuz qazanmasından, zəngin ümumtürk mədəniyyətinin təbliği sahəsində görülən işlərin əhəmiyyətindən danışmışlar.

Azərbaycanın mədəniyyət naziri, TÜRKSOY-un baş direktoru Polad Bülbüloğlu Azərbaycan Prezidentinin bu beynəlxalq təşkilatın fəaliyyətinə yüksək qiymət verdiyini bildirərək, onun ölkəmizlə səmərəli əməkdaşlığından danışmış, Məhəmməd Füzulinin 500 illik və "Dədə Qorqud" dastanının 1300 illik yubileyinin ölkəmizdə və YUNESKO tərəfindən Parisdə bayram edilməsində, habelə "Dədə Qorqud" ensiklopediyasının nəşrində TÜRKSOY-un fəal iştirakı

rak etdiyini vurğulamışdır. Həmin təntənəli gecədə çıxış edən Polad Bülbüloğlu təşkilatın keçdiyi yolu səciyyələndirərək, onun türkdilli xalqların milli mədəniyyətini yaşadan, dil və soy birliyini təmin edən, minillik mədəni zənginliyinə sahib çıxan və bu dəyərləri dünyaya tanıdan nüfuzlu təşkilata çevrildiyini bildirmişdir.

İyulun 17-də TÜRKSÖY-un 18-ci toplantısı Ankara şəhərində davam etmiş, mədəniyyət nazirləri Mustafa Kamal Atatürkün məqbərəsini ziyarət etdikdən sonra TÜRKSÖY-un binasının təməlinin qoyulması mərasimində iştirak etmişlər (1).

2002-ci il iyulun 16-da TÜRKSÖY-un 10 illiyi münasibətilə bu beynəlxalq təşkilatın İstanbulda keçirilən 18-ci toplantısında (2002-ci il iyulun 16-da), təşkilatın 19-cu toplantısının 2003-cü ilin yanvar ayında Azərbaycanda keçirilməsi qərara alınmışdır. Bu qərara uyğun olaraq 2003-cü il fevralın 5-də Bakı Muzey Mərkəzində TÜRKSÖY Beynəlxalq Təşkilatı Daimi Şurasının növbəti 19-cu iclası keçirilmişdir. Türkdilli ölkələrin, o cümlədən 6 müstəqil dövlətin və Rusiya Federasiyasının subyekti olan 6 türkdilli respublikanın mədəniyyət nazirlərinin iştirak etdikləri həmin iclasda Türk Dünyasının mədəni inteqrasiyasında bu təşkilatın rolu dəyərləndirilmişdir.

Ötən müddət ərzində TÜRKSÖY-un xətt ilə keçirilən çoxsaylı tədbirlərdə təşkilatın məqsəd və məramı daima diqqət mərkəzində olmuşdur. 2005-ci ilin avqustunda Rusiyanın Kazan şəhərində keçirilən 22-ci konfransda TÜRKSÖY-un növbəti - 23-cü konfransının İstanbulda təşkil edilməsi qərara alınmışdır.

Bu tarixi-mədəni proseslər fonunda bir fakt özünü tam aydınlığı ilə büruzə verir ki, müasir dünyada mədəni inteqrasiya, qloballaşma geniş vüsət aldıqca Azərbaycan Respublikasının bu prosesdə oynadığı rol da getdikcə artır. Dünya dövlətləri, beynəlxalq təşkilatlarla ikitərəfli əlaqələr inkişaf etdirilir, qarşılıqlı razılaşmalar əldə edilir, mədəni əməkdaşlıq genişləndirilir. Xüsusilə də, Azərbaycanın Türkiyə və digər türk dövlətləri ilə münasibətlərində yeni keyfiyyət dəyişiklikləri müşahidə edilir. Bu dəyişikliklər özünü türkdilli dövlətlərin mədəni əməkdaşlığında daha qabarıqlığı ilə göstərir.

Fərqanə HÜSEYNOVA

ƏDƏBİYYAT

1. H.Əliyev. Bakıda türkdilli dövlətlərin başçıların VI zirvə görüşündəki nitqindən. "Dirçəliş - XXI əsr". 2000, №4. s.5.
2. Beynəlxalq TÜRKSÖY təşkilatının XV toplantısında Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət naziri Polad Bülbüloğlunun çıxışından. "Mədəni-Maarif" jurnalı, 2001, №1-2, s.8-10.
3. "Ədəbiyyat" qəzeti, 19 iyul 2002-ci il.
4. "Ədəbiyyat" qəzeti, 26 iyul 2002-ci il.
5. H.Əliyev və Şərq. Birinci kitab. Bakı, "Tural-Ə" NPM - 2002.
6. Ə.Həsənov. Azərbaycanın xarici siyasəti: Avropa dövlətləri və ABŞ (1991-1996). Bakı, Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatı, 1998.